llei del memorial democràtic i la de memòria històrica

MARGARIDA COLOMER

Hem acabat un any i en comença un altre en el que la llei de la memòria històrica ja no és una assignatura pendent. A les acaballes del 2006, es planificaven dues iniciatives importants: la Llei de Memorial Democràtic de Catalunya i la Llei de Memòria Històrica des del Govern espanyol. Totes dues iniciatives haurien de permetre, la tardana, però imprescindible reparació a les víctimes de la repressió franquista.

Des de la tot just acabada de crear la Direcció General de la Memòria Democràtica la feina de l'any següent, aquest 2007 que ara hem acabat, hi havia dues grans tasques per acomplir: l'organització del Primer Col·loqui Internacional Memorial Democràtic, Polítiques Públiques de la Memòria i la tramitació fins a l'aprovació al Parlament de Catalunya de la Llei de creació del Memorial Democràtic. Els dos objectius s'han complert, el primer fou un èxit i el segon ha estat l'aprovació de la Llei del Memorial Democràtic al Parlament de Catalunya, el dia 24 d'octubre.

Aquesta llei ha significat el reconeixement de la lluita contra la dictadura com a patrimoni ètic d'una societat democràtica i la seva transmissió ha donat lloc a un àmbit de responsabilitat del Govern: el deure polític de l'administració de garantir als ciutadans/es el dret a la restitució, la preservació i la transmissió del patrimoni memorial mitjançant una institució, el Memorial Democràtic, encarregada d'impulsar les polítiques públiques de memòria.

Aquesta llei vol donar resposta al dèficit en la recuperació de la memòria que s'ha produït al nostre país i garantir el dret al coneixement històric i a la memòria col·lectiva amb la màxima pluralitat. D'aquest dret es deriva el deure ètic de recordar i homenatjar els qui van lluitar per la democràcia i pels drets individuals, socials i nacionals.

També hi ha els projectes d'impulsar la xarxa d'espais de Memòria a tot el territori de Catalunya. Ja fa temps que van començar a iniciar-se projectes i accions, per iniciativa ciutadana, a diversos indrets del nostre país. En són un exemple les zones de la Batalla de l'Ebre, fosses comunes a la Segarra i refugis antiaeris... Ara aquesta llei ho regularitza de manera que es podrà fer sota el control i la professionalitat que requereixen aquestes accions. Pel que fa als indrets de la Batalla de l'Ebre ja fa temps que la ciutadania es va organitzar. Avui podran continuar la tasca empresa amb suport polític del "Memorial Democràtic".

També s'està treballant des del Memorial Democràtic per recuperar els morts i desapareguts de la guerra civil. Aquest ha estat un tema molt difícil de resoldre especialment per aquelles persones que coneixien l'existència de fosses comunes i no hi havia la legislació adient i els protocols necessaris per portar les accions endavant. També s'han conegut noms de persones que havien quedat com a desaparegudes, però a mesura que s'han anat publicant llibres d'història sobre la guerra civil i la quantitat de morts i desapareguts en cada població del nostre país, s'han anat descobrint possibilitats per recuperar-ne més. Hi ha una comissió expressa dins el Memorial Democràtic que hi està treballant. Juli Cuéllar que fa poc que viu a Mataró és un historiador jove que està dins aquesta comissió.

Però això, no ha estat tot, el dia 31 d'octubre de l'any que hem deixat en el Congrés de Diputats s'aprovà el projecte de la Llei de Memòria Històrica. Aquesta llei també arriba tard. Lamentem que no s'hagi pogut fer una condemna del franquisme com hagués volgut ERC. Però el No a aquesta llei era no tenir cap llei. El No aquesta llei era deixar la porta tancada a la nul·litat dels judicis franquistes.

En el redactat expressa la voluntat d'impulsar polítiques públiques entorn del foment de la memòria democràtica, per part de les diverses administracions i la retirada de símbols franquistes. El redactat final d'aquesta de la llei de Memòria Històrica té força política, però també força legal i transcendència jurídica. També preveu dotar a la Generalitat per tramitar el suport jurídic als particulars per anul·lar els judicis de Franco.

La llei que es va aprovar a les Corts espanyoles en l'article 3er, diu que: *«Se declara la ilegitimidad de los tribunales, jurados u órganos de cuaquier naturaleza*

Penso que els nostres representants polítics a Madrid i al Parlament de Catalunya han fet els deures. Ara ha arribat el moment que, tant els nostres representants municipals com la xarxa associativa en voluntat de portar a terme iniciatives en aquesta línia

administrativa creados con vulneración de las más elementales garantías del derecho a un proceso justo, así como la ilegitimidad de las sanciones i condenas de caràcter personal impuestas por motivos políticos, ideológicos o de creencias religiosas.»

En aquest article podem comprovar que es reconeix la il·legitimitat dels organismes penals o administratius que durant la Guerra Civil s'organitzaren per reprimir les causes a nivell polític, ideològic i religiós, així com les sancions dictades pels mateixos. En el segon apartat d'aquest mateix article, es detalla que es declaren il·legítims el Tribunal de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, Els Tribunals d'Ordre Públic, els Tribunals de Responsabilitats polítiques i els Consells de Guerra constituïts per motius polítics, ideològics o de creences religioses, durant la Dictadura franquista.

En aquest sentit la Llei incorpora una disposició derogatòria que, de forma expressa, priva de la vigència jurídica a aquelles normes dictades sota la Dictadura franquista, manifestadament repressores i contràries als drets fonamentals amb el doble objectiu de proclamar l'expulsió de l'ordenament jurídic i impedir la seva invocació per qualsevol autoritat administrativa i jurídica.

Un altre apartat parla de la defensa de totes aquelles persones que han estat castigades per motius polítics, per haver estat organitzades clandestinament a partits polítics, sindicats, organitzacions religioses o militars, minories ètniques, societats secretes, lògies maçòniques i grups de resistència, així com opcions culturals, lingüístiques o d'orientacions sexuals.

Un aspecte interessant és el que recull la voluntat de contribuir a la rehabilitació moral dels qui patiren sancions o condemnes. En aquesta direcció preveu el dret a indemnitzacions a favor d'aquelles persones que van perdre la vida o als seus familiars, en defensa de la democràcia que avui tots gaudim. Els articles de l'11 al 14 recullen l'aspiració de molts ciutadans a saber el lloc on va ser mort i enterrat un dels seus familiars, alguns d'ells en fosses comunes. En aquest sentit es preveu instruments administratius perquè facilitin la recerca.

Els articles 15 i 16 estan relacionats amb símbols i monuments de la Guerra Civil o de la Dictadura, fundats en el principi d'evitar tota exaltació de la sublevació militar, de la Guerra Civil i de la repressió de la Dictadura. La finalitat és que els símbols siguin un lloc de trobada i no d'enfrontament o greuge.

En definitiva, tota una sèrie d'articles que conformen un marc que afavoreix la convivència democràtica de tots els ciutadans i ciutadanes del país. Seria important recuperar per sempre totes les persones que directament patiren les injustícies i greuges, fets per uns i pels altres, per motius polítics, ideològics o de creences religioses en aquells períodes de la nostra història. En primer lloc, aquells que van perdre la vida i amb ells els seus familiars. En segon lloc, els qui van perdre la llibertat i van haver d'anar a presó per haver defensat la República o haver lluitat en contra del franquisme per retornar les llibertats democràtiques i nacionals del nostre país. Molts d'ells estigueren en camps de concentració, camps de treball i deportacions. També, els qui van exiliar-se i van perdre la pàtria. Per últim, els qui en diferents moments lluitaren en la defensa dels valors democràtics com els brigadistes internacionals, el cos de carrabiners, els guerrillers i els que lluitaren des dels seus llocs de treball i des de les diverses organitzacions clandestines de cada localitat del nostre país.

En aquest sentit, la Llei assenta les bases perquè els poders públics portin a cap polítiques dirigides al coneixement de la nostra història i el foment de la memòria democràtica. Aquest és un compromís que el text legal i les seves conseqüències volen donar resposta a tots als ciutadans. Amb tot, hem aconseguit unes lleis que tot i que han arribat tard, permeten a la democràcia espanyola caminar més endavant, respecte els pactes fets en la transició democràtica en aquest país.

Amb aquestes dues lleis, tant la del Memorial Democràtic com la de la Memòria Històrica, esperem que puguin ser un suport legal i polític per esperonar la societat civil a continuar treballant de valent per recuperar la memòria dels ciutadans i ciutadanes de cada població del nostre país. En aquest objectiu pensem que hi ha de tenir un pes específic els governs municipals que, en el cas que no siguin impulsors, sí que tenen l'obligació de donar-hi tot el suport necessari.

Des del punt de vista de la ciutadania crec que cada població s'hauria d'organitzar de manera que tots els grups interessats o persones individuals poguessin treballar plegats i de comú acord perquè les propostes fossin consensuades i tinguessin més suport per tirar-les endavant.

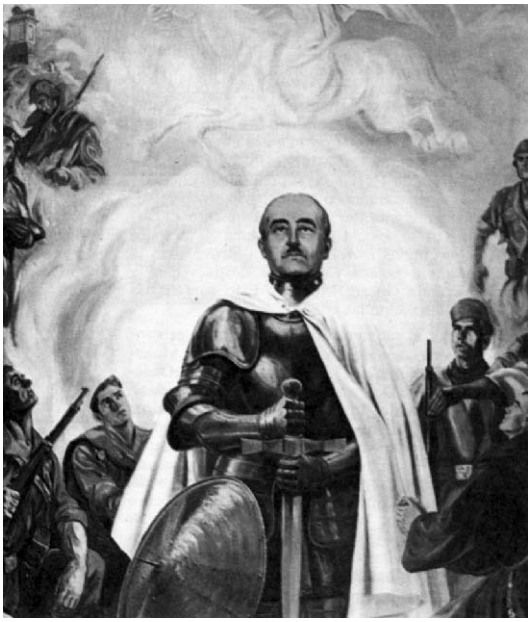
A Mataró hi ha un ventall ampli de grups que estan treballant en aquesta direcció. Ara em venen a la memòria els que jo conec més com són: Grup de Recerca de la Memòria Històrica; Grup de Memòria Històrica de la Gent Gran; Grup d'Història del Casal; Marxaires Mataró-Canigó; Museu del Gènere de Punt, Fundació Jaume Vilaseca; Casal de la Gent Gran del Parc; Museu Arxiu de Santa Maria i el Patronat Municipal amb les Sessions d'Estudis Mataronins; l'Agrupació Científico–Excursionista i la Unió Excursionista de Catalunya delegació de Mataró. Totes aquestes entitats em consta que, en nombroses ocasions, han propiciat xerrades, debats i han publicat biografies o estudis sobre la memòria històrica a la ciutat. Es fa des d'un àmbit de voluntariat com són totes les associacions al nostre país i que ajuden a formar el teixit associatiu tan útil per la permanència del nostre patrimoni nacional.

En l'àmbit dels professionals els que s'han distingit més han estat els historiadors/es. Recordo la Marta Manté, Josep Puig Pla, Josep Xaubet, Víctor Ligos, Manuel Cusachs, des de la seva professió de periodista d'investigació, i l'Encarnació Soler des de la investigació del CINEMARESCAT i jo mateixa. La feina d'un professional no sempre ha de ser voluntària ja que treballa com a professional i, per tant, s'ha de reconèixer el seu treball, la qual cosa, malauradament, no sempre és així.

L'Ajuntament de Mataró ja fa temps que per iniciatives ciutadanes ha donat mostres de ser sensible a aquestes propostes i en tenim proves fefaents en diferents indrets de la ciutat: monument al cementiri de Mataró als "Brigadistes internacionals", que moriren a la nostra ciutat durant la guerra civil; el monument a les "Víctimes del franquisme" 1939-1975; el monument a la "Intolerància" que permet recordar a tots els morts i lluitadors en la resistència francesa i en els camps d'extermini nazis. També hi ha carrers que ens permeten recordar personatges de la història del nostre país: Francesc Macià, Lluís Companys, Josep Abril i Argemí, Joan Peiró i tants d'altres i d'altres que encara no hi són. Fa pocs dies es va fer l'homenatge a la Paquita Pla i a totes les víctimes dels bombardeigs a Mataró durant la guerra amb el suport de totes les forces polítiques del Consistori de Mataró.

Ja fa anys que des de Benestar Social de l'Ajuntament de Mataró a partir de la voluntat del Consell de la Gent Gran es va constituir una Comissió expressa per a fer conèixer la "Memòria Històrica de la Gent Gran" a les noves generacions. Aquesta Comissió de la Gent Gran ha tirat endavant entrevistes en DVD de persones que van viure aquell temps. També han fet una exposició sobre un estudi de la vida del Mataró dels anys trenta i, posteriorment, han convocat mestres de secundària per confeccionar una guia didàctica per treballar les imatges i el contingut de l'exposició. Aquesta Comissió de la Gent Gran té voluntat de portar la seva memòria a les noves generacions, per això els treballs es dirigeixen preferentment als Instituts de Secundària. Són proves que testifiquen la sensibilització en aquests temes i que a la població veïna hi ha una verdadera necessitat de seguir fent possible més projectes.

A Argentona des del Centre d'Estudis Argentonins i a partir de la revista fonts s'han escrit articles sobre la guerra civil i el franquisme. El 2006, es va dedicar la tardor literària a recuperar la memòria a partir de novel·les i d'estudis en aquesta línia. Es va

El Franco de veritat no era tan simpàtic com el de "Polònia"

fer una visita a la Maternitat d'Elna i als Espais de la Batalla de l'Ebre. Des de l'Ajuntament o des del Centre d'Estudis Argentonins es podria aprofitar el marc d'aquestes lleis per promocionar la memòria històrica dels qui van viure la guerra civil i el franquisme. Si no ho fem aviat, no la podrem recuperar perquè els protagonistes ja no hi seran.

Penso que els nostres representants polítics a Madrid i al Parlament de Catalunya han fet els deures. Ara ha arribat el moment que, tant els nostres representants municipals com la xarxa associativa en voluntat de portar a terme iniciatives en aquesta línia, s'hauria d'organitzar amb una **coordinadora** per unificar esforços i tirar endavant projectes de manera conjunta. Si no fos pel programa de "Polònia" molta gent ja no recorda qui era Franco ni tampoc la CNT, el PSUC, l'Assemblea de Catalunya i un gran etcètera.

Margarida Colomer és historiadora. Membre del Centre d'Estudis del Franquisme i la Democràcia (CEFID), del Grup d'Història del Casal i del Centre d'Estudis Argentonins